

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հիշե՛ք հայտեր վարպետ Դադասարանը :

ՅՈՒՍԵՓ կայսրը խիստ անուանի եղած է՝ թէ բարիք ընելու, և թէ արդար դատաստաններ կտրելու կողմանէ . ու երկուքին մէջ ալ շատ անգամ մեծ վարպետութիւն կը բանեցընէ եղեր :

Ա՛յնքա քաղաքը երիտասարդ ասպետ մը կայ եղեր որ գրեթէ բոլոր ունեցածը չունեցածը խաղի տուեր կորսնցուցեր է, ու վերջապէս ան աստիճանի խեղճութեան հասեր է որ աս մոլութեան ետեւէն ընկնողներուն սովորական բանն է : Արբոր ալ ստակ մը չիմնար գրպանը, ու բան մը չիմնար ձեռքը որ խաղի տայ, մէկ կողմանէ ալ խաղին սէրը վրան տիրած՝ ինքը զինքը կը խաբէրէ թէ հա՛յսոր՝ հա՛ վաղը կը վաստակիմ ու կորսնցուցածս տեղը կը գնեմ, կը սկսի մտմտալ ինքնիրեն թէ արդեօք ինչ ճար ընեմ որ քիչ մը ստակ ալ ձեռք ձգեմ ու նորէն բաղդս փորձեմ : Ինքն ալ գիտէր որ արդարութեան ճամբով բան վաստակիլը ալ իրեն ձեռքը չէր . յոյս ալ չունէր գտնելու այնպիսի միամիտ մարդ մը որ իրեն ձեռքը բան հաւտայ . ուստի ասոր մէկհասիկ ճարը խարդախութիւնն ու խաբէութիւնն է կ'ըսէ : Պզտիկուց առած բարի կրթութեանը մնացորդներէն քիչ մը խոհեմութիւն աւելցած է եղեր քովը . բայց մէյմը որ մոլութիւնը կը տիրէ մարդուս վրայ ու սիրտը կ'ապականէ, այնպիսի մնացորդներէն ինչ կ'ելլէ . ուստի ասոր սրտին մէջ ալ մէկ գիէն մարդկութիւնը՝ մէկալ գիէն մոլութիւնը իրարու հետ կռուելէն ետեւ, վերջապէս մոլութիւնը կը զօրանայ ու կը յաղթէ :

Ա՛յն օր մը շատ տեսակ խարդախութիւններ մտմտալէն ետքը՝ միտքը կ'իյնայ ան ակնավաճառն որ քանի մը տարի առաջ անկէ քարեր գներ

է եղեր իր կնկանը համար . կ'ըսէ մտքէն թէ անիկայ բարեմիտ մարդ մըն է, զինքը խաբէլէն դիւրինը չկայ . կ'ելլէ կ'երթայ անոր, խնդրեմ կ'ըսէ, որչափ ազնիւ քարեր գոհարներ ու ադամանդներ ունիս նէ՛ հանէ մէյմը տեսնեմ : Ա՛յ հանէ մարդը . ասիկայ ալ մէկիկ մէկիկ կընայի կը գնէ, մէյմը մէկուն՝ մէյմը մէկալին գինը կը հարցընէ, խօսք կը բանայ զանազան նորելուք սովորութիւններու վրայ, աս տեսակ գոհարները կերպ կերպ շարելու վրայ, ու ետքը ետքը կ'ապսպրէ, «Ի՞նչ կը խնդրեմ որ աս ձեռք շարես ու լաւ մը կապես կ'ըսէ . յուսամ որ ընկերոջս հաճոյ ընծայ մը կարենամ ընել . արդեօք որչափ ատենէն կրնաս լմնցընել ու ինծի տալ, վասն զի կ'ուզեմ որ չխաբած ատենը հանեմ առջեւ գնեմ ընծան :— Բարերը շատ են պարոն, կ'ըսէ ակնավաճառը, աշխատանքն ալ շատ ու դժուար է . կը նայիմ որ որչափ կարելի է շուտ ըլլայ, բայց երկու ամէն առաջ լմնցընելու խօսք չեմ կրնար տալ :— Ա՛յ, կ'ըսէ ասպետը . ատ որչափ ատեն է . . . Բայց աս ալ կայ որ կնիկ մարդ ըսածդ զարմանալի բնութիւն մը ունի . ան բանն որ քեզի աղէկ կ'երեւնայ՝ շատ անգամ իրեն աչքին գէշ կ'երեւնայ . ուրեմն աղէկը գիտես որն է . իրեն կը տանիմ օրինակները, որն որ կ'ուզէ թող ընտրէ . ասանկով տուած ընծաս ալ հարկաւ ընդունելի կ'ըլլայ իրեն : Ա՛յ զը հրամանքդ պատասխանը կ'առնես . բայց ամէն բանէ աւելի իմ խնդիրքս աս է որ որչափ կարելի է շուտ ըլլայ, ու շէնքը մաքուր ըլլայ :» Ի՛նչ կ'ըսէ ու գոհարները տուփի մը մէջ կը գնէ, մնաս բարով կ'ըսէ, կ'ելլէ կ'երթայ :

Ա՛յն ակնավաճառը միտքը դրած է եղեր թէ ասիկայ ան իրեն գիտցած հարուստ ու հաւատարիմ երիտասարդն է . խաղամոլ ըլլալն ալ ամենեւին չգիտնալով, մտքէն ալ չանցնիր թէ կարենայ խաբէութիւն մը ըլլալ բանին տակը . անոր համար ոչ ձեռնա-

գիր կ'առնու անկէ և ոչ ետեւէն կ'երթայ :

Կնոջ ամբարշտութիւնը ուրախ զուարթ տուն կը դառնայ, ու կը մտածէ որ խաբէութեամբ ձեռք ձգած գոհարներովը մէկ խաբէութի մըն ալ իր կնկանն ընէ ու ազատի անոր գանգատներէն . վասն զի երկը իր գոհարեղէններն ալ առած խաղի տուած ու կորսնցուցած է եղեր : Ուստի կը տանի ան բերած գոհարները կնոջը առջևը կը դնէ ու “ Եւ ասկէ ետքը գլուխս չես ցաւընք քու գոհարներուդ համար, կ'ըսէ . ահա քու կիններուդ տեղը անոնցմէ ազնիւ գոհարներ : Եւ գիտէի որ իմ բաղդս բաց է, որ մը չէ նէ որ մը կը յաջողի . և ահա մէկ վայրկեանի մէջ ձեռք ձգեցի ինչ որ քանի մը տարուան մէջ կորսնցուցեր էի . ուստի պէտք է որ ամենէն առաջ քեզմէ առածս՝ վաշխովը մէկ տեղ քեզի դարձնեմ : Ետքէ աւսոնց մէջէն քու սրտիդ ուղածն ու մէկդի դիր . վաղը ակնավաճառին կ'ապսպրեմ որ ուղածիդ պէս շարէ ու կապէ : Հիմակուհիմա աղէկ ապահով տեղ մը պահէ, ու ամենեւին մարդու մըն ալ բան չգուրցես . կ'ուզեմ որ ամէնքն ալ յանկարծակի տեսնեն վրադ աս զարդարանքը ” : Եւ ո՛վ կրնայ պատմել կնկանն ուրախութիւնը . խենթ եմ որ ուրիշի բան զուրցեմ կ'ըսէ, ու բանիքի տակ կը դնէ գոհարները՝ ապահով տեղ մը կը պահէ : Իսկ ինքը մտքէն կը ծիծաղի կնոջը վրայ, ու կը սկսի ասդիս անդին աչք ձգել նայիլ թէ արդեօք ինչ ճամբով կամաց կամաց կրնայ ան գոհարները ծախել՝ ստակ ընել :

Եւ գիշերը ակնավաճառին քունը չտանիր . կը մտմտայ ինքնիրեն, “ Եւ ըրածս ամենեւին խելք չէր որ մէկ երիտասարդի մը ելլեմ այնչափ ստրկի բան հաւտամ, կ'ըսէ . բայց մէկ կողմանէ ալ կասկածելու բան չեմ տեսներ . ինչու որ երիտասարդը ազնուականի տղայ է, աղէկ կը թուած, ու իր պատիւը պահող . թող որ այնչափ

հարստութիւն ունի որ ուրիշի բանին կարօտ չէ . 'ի վերայ այս ամենայնի խրատ ըլլայ ինծի որ ուրիշ ատեն աչքս չորս բանամ, որպէս զի այսպիսի անհանգստութեան մէջ չիյնամ ” :

Եւ աւտ կ'ըլլայ, ակնավաճառին կասկածները կը շատնան . միտքը կը դնէ որ ինքը ելլէ երթայ ասպետին տունն ու պատասխանն ալ գոհարներն ալ առնէ բերէ : Եւ պէտքը ըսել կուտայ ասոր թէ “ Պարոնը դեռ չէ ելած . քիչ մը ուշ թող գայ . բայց ակնավաճառը միտքը դրած էր թէ առանց գոհարները առնելու ետ չըդառնայ . ուստի պատասխան կը խրկէ ասպետին թէ “ Ես ուրիշ հարկաւոր բան չունենալուս՝ սիրով կը սպասեմ հոս տեղս որչափ ատեն որ պէտք է ” : Ինչ մը ատենէն ետքը կը մըտմտայ ասպետն որ աս փորձանքէն ազատու՞մ չկայ . սիրտ կ'ընէ, խաբէութեան վրայ յանդգնութիւնն ու աներեսութիւնն ալ ձեռք կ'առնէ, ու առանձին սենեակ մը քաշուած՝ հոն կը կանչէ ակնավաճառը . ու իբր թէ ամենեւին ան մարդը տեսած կամ անոր հետ բան ունեցած չըլլար՝ հանդարտ կերպով մը կը հարցընէ թէ ինչ կ'ուզես : Եւ ակնավաճառը պատասխան կուտայ թէ “ Ստածեցի որ հրամանոցդ աշխատանք չտամ, ուստի ես եկայ որ ըսէք ինծի թէ ինչ կը հրամէք երեկուան գոհարներուն համար : — Սոհար, կ'ըսէ ասպետը զարմանալով մը՝ առանց այլայլելու . ինչպէս գոհար ” : Եւ ակնավաճառին երեսին գոյնը մէկէն 'ի մէկ կը նետէ, “ Ինչպէս գոհար ինչ ըսել է . հրամանքդ չէիր որ եկար երեկ իմ տունս, ու որչափ որ ազնիւ գոհարեղէն ունէի հանել տուիր, այլեայլ ձևերով շարեցիր, ու ետքը առիր հոս տունդ բերիր որ ընկերոջդ ցուցընես . ու չխոստացար որ աս առաւօտ գոհարները ինծի դարձնես ու միանգամայն իմացընես թէ ինչ զարդ պիտի շինեմ իրեն համար : — Ես ոչ գոհար գիտեմ, ոչ ձև, ոչ զարդ . չեմ հասկընար ինչ

ըսել կ'ուզես պարոն, կ'ըսէ ասպետը՝ նոյնպէս անշիտութիւն ու անխուով. կամ ան է որ ցորեկ ատեն երազ կը տեսնես, և կամ ան է որ զիս ուրիշ մարդու մը տեղ կը դնես, ։ Եւ որ կը լսէ խեղճ ականավաճառը, կը սկսի յուսահատութեան մէջ իյնալ. աչուրները արցունքով լցուած՝ կը սկսի աղաչել պաղատիլ որ Եստուծոյ սիրոյն համար՝ ընտանեացը սիրոյն համար աս սոսկալի զրկանքը չընէ իրեն. « Եւ որ ան գոհարները ինծի չդարձնես նէ՝ իմ բանս լմընցած է կ'ըսէ. ես ալ, կինս ալ, տղաքս ալ տնով տեղով անօթի կը մեռնինք. մ'ըներ աս բանս. հրամանքդ ազնուական մարդես, հրամանոցդ պատուոյն չիյնար որ ասանկ բան ընես. ես որ այնչափ բարեմտութեամբ վստահացայ վրադ, իմ հաւատարմութեանս այսպիսի հատուցում մ'ըներ, ։ Եւ նէ աս ալ գիտնաս որ Եստուծոյ դատաստանէն չես ազատիր. Եստուած ամէն բան կը տեսնէ, ու չարագործաց պատիժը չուշացընէր, ։ Եւ կ'ըսես. ասպետը կը ծիծաղի անոր ըսածներուն վրայ. « Կամ սխալ տեղ եկեր ես դուն, կ'ըսէ, կամ երազ կը տեսնես, կամ գինով ես և կամ խեղճ կորսնցուցեր ես. ես քեզմէ ոչ գոհար առած ունիմ և ոչ ուրիշ մէկ բան մը, ։ Եւ անվաճառն որ ալ յուսահատած կը սկսի կանչուրուտել, մէկալն ալ կը սկսի իբր թէ բարկանալով ձայնը բարձրացընել, ու խենթի՝ գինովի՝ յանդուգն մարդու տեղ դնելով, և ուրիշ շատ նախատական խօսքեր զուրցելով՝ կը հրամայ ծառաներուն որ սանդուխներէն վար քաշկըռտեն զինքն ու տնէն դուրս ընեն ։

Խեղճ ողորմելի մարդը ոչ վկայ մը ունէր, ոչ ձեռնագիր մը ունէր որ իրեն իրաւունքը ցուցընէ. ուստի անօգուտ բան կը սեպէր դատաստանի ելելը, ու կորսնցուցածը գտնելու ամենեւին յոյս չունենալով՝ քիչ մնաց որ խեղճը բոլորովին պիտի թուցընէր ։ Եւ յիշման ալ յանկարծ ասոր միտքը

կ'իյնայ որ կայսեր դիմէ, ոտքը իյնայ, անոր դատաստանին ձգէ բանը. անիկայ կը հասկընայ թէ իրաւունքը որ ունենէ՝ կ'ըսէ ինքիրեն ։ Ուստի կայսեր հետ տեսնուելու հրաման կը խնդրէ. կայսրը որ արդէն միշտ պատուաստ էր խեղճ մարդկանց գանգատները սիրով մտիկ ընելու, շուտ մը կուտայ հրամանը, մարդն ալ կ'երթայ ամէն բան տեղնիտեղը կը հասկըցընէ, ու երդում ալ կ'ընէ ըսածներուն ճշմարտութեանը վրայ ։

Կայսրը խեղճ մարդուն երդումէն աւելի անոր արցունքներուն՝ անոր խեղճ թափելով պատմածներուն այելով՝ կը հասկընայ որ ըսածները իրաւ պիտի ըլլան. մարդ կը խրկէ որ ասպետը գտնեն ու շուտով իրեն բերեն ։ Եսպետը յանկարծակիի կուգայ, ու կայսեր հրամանը լսելուն պէս՝ ոտքէն ինչուան գլուխը կը սկսի դողալ. բայց շուտ մը ինքն իրեն սիրտ կուտայ, սովորական անվախութիւն ձեռք կ'առնէ, ու բոլոր յոյսը ասոր վրայ դրած որ ականավաճառը ամենեւին ապացոյց մը չունի իրեն իրաւունքը ցուցընելու՝ կայսեր առջև կ'ելլէ ու համարձակ կ'ուրանայ բոլոր իրեն վրայ եղած ամբաստանութիւնները ։

Եւ տեսնէ կայսրն որ անոր բերնէն ամենեւին խօսք մը ելլելիք չունի, կը մտմտայ որ մարդ խրկէ՝ տունը տակն ու վրայ ընեն գտնեն գոհարները. բայց որովհետեւ ուրիշ տեղ տարած ու խիստ ծածուկ տեղ մը պահած կրնար ըլլալ, միտքը մէկ բարակ հրնարք մը կ'իյնայ, անիկայ փորձեմ կ'ըսէ ։ Եւ կ'ընէ թէ հարկաւ աս մարդուն կինն ալ գտնէ քիչ մը տեղեկութիւն կրնայ ունենալ աս բանիս. ուստի կը հրամայէ ասպետին որ հոն մէկէն աս թուղթս գրէ կնկանը. « Եւ որ ինչ կ'ուզես հանդէս աղաթելնէ, շատ մը աս Լուսինը Բերդին յանջես ան գոհարներն որ երէկ ցըցոցէ քեզի ։ Եւ հրամանը լսելուն պէս՝ ասպետին երեսը պատ կը դառնայ. մէկէն 'ի մէկ ձեռքը ոտքը կը թուլնայ, կ'իյնայ կայսեր ոտքը

քը ու գողգորղալով կը խոստովանի իր յանցանքը : Բայց շատ ուշ էր խոստովանութիւնը . պէտք եղաւ որ յանցանքին պատիժը քաշէ : Իսկ ակնաւիճառը հոգի կ'առնէ , ու իր չափազանց բարեմտութեամբը կորսընցուցածը՝ կայսեր իմաստուն հնարքովը փառաւորապէս նորէն կը գտնէ , :

ՍՈՒՒԻ

ԶՈՒՄԱՐՃԱԼԻ ԴԻՊՈՒԱԾՆԵՐ

Ուշածը զուրգոյժ՝ զուշածը էլ լսէ :

ՊԵՂԱՅԻՆ մէկը գլուխը կախած՝ դէպ'ի քաղաքը կ'երթայ եղեր : Իրեք երիտասարդ նոյն քաղաքէն դուրս պտըտելու ելած ըլլալով , առջինը կը դառնայ ծաղրածութեամբ կ'ըսէ գեղացիին . « Բարի տեսանք Լբրահամ նահապետ , » : Երրորդը մէյմը կընայի երեսը , ձայն չհաներ , իր ճամբան կը շարունակէ : Երկրորդ երիտասարդը կը դառնայ , « Բարի տեսանք Իսահակ նահապետ , » կ'ըսէ : Պեղացին պատասխան չի տար , իր բանը կընայի : Երկրորդը մէկալ երիտասարդը ծիծաղելով մը կը կանչէ . « Բարի տեսանք Յակոբ նահապետ , » : Երէք ատեն ծերունի կանկ կ'առնէ , ու հանդարտ և անխռով կեցած՝ կ'ըսէ անոնց . « Պարոններ , իմ անունս ոչ Լբրահամ է , ոչ Իսահակ , ոչ Յակոբ . ինծի կ'ըսեն Սաւուղ որդի Աիսեայ . հօրս կորսընցուցած էշերը փնտռելու ելեր էի , իրեք հատը գտայ , » :

Եւ մարդ ինչպէսքն անուանի էլ հարձէ :

ՏՂՈՒՆ մէկը թուրքակի մը հետ խաղալ կ'ուղէ եղեր . « Սի , որդեակ , մի գալիս , կ'ըսէ իրեն մէկը , կը կտցէ զքեզ : — Ինչո՞ւ համար , կ'ըսէ տղան :

— Սի ասն զի քեզ չիճաննար : — Ի՛նչ , կ'ըսէ տղան . զուրցեցէք իրեն որ ես Արապետն եմ :

ԱՌԱԿ

Թոռնիք և Ասաղա :

ՇԱՅԱՌՈՍ ԹՈՒԹԱԿ

Ասէր ցրիսնակ
Որ մարեաց 'ի պար
Ճեմէր ճոխաբար .
« Յերբ տաղուկ 'ի ձայն
Ըզնոյն կըրկնես բան ,
Յայգուէ ցերեկոյ
Զքոյդ Ինչո՞ւ չի՞նչ :
Ես գունակ գունակ
Լեզուաց եմ գիտակ .
Խօսիմ գողգորղէն
Եւ անգղիերէն .
Իսկ դու զքո նրազ
Ճանաչես միակ ,
Եւ թէ քաջ՝ երկու .
Կո՞ւնիս ինչո՞ւ չի՞նչ :
Կըրկնեաց և խօսնակ
Անդրէն առ թուրակ .
« Ըզգօն քան ըզքեզ ,
Ոչ ուսանիմ ես
Զօտարին բարբառ ,
Իմոյս կամ պատկառ .
Լաւ ինձ քան զոչ քոյս
Իմ Ինչո՞ւ չի՞նչ :
Պըճնող պատանի ,
Ըզքէն բան լըսի
Թէ խօսիս դու յար
Ի լեզուս օտար .
Իսկ ըզմեր բարբառ
Ոչ գիտես 'ի սպառ .
Ուսիր լաւ ըզքո
Նախ Ինչո՞ւ չի՞նչ :

Մանուկ և Օյ :

Մանկան նիրհելոյ սիզաւէտ 'ի վայր
Ըզպարսնոցաւն օձ գալարեալ կայր .
Հայրն իբրեւ ետես , ըզնետ մի կը շռեաց ,
Զօճն ըսպան անգէն , զորդին ազատեաց :

Յախտէն դարչեսջիր , ո՞ն Նախանձայոյդ ,
Բայց յախտաւորէն մի բնաւ տացեո խոյս :